

Antoni Dudek

Od Redakcji

Pamięć i Sprawiedliwość 4/1 (7), 9-10

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Od Redakcji

Głównym tematem niniejszego numeru „Pamięci i Sprawiedliwości” są dzieje Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych w powojennej Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem polityki władz PRL wobec duchowieństwa. Tematyka ta od lat cieszy się sporym zainteresowaniem historyków, a rozpoczęcie procesu udostępniania przez Instytut Pamięci Narodowej akt UB i SB stworzyło dodatkowy, silny impuls do badań. Dobrze ilustruje to otwierający numer artykuł Jana Żaryna, dotyczący relacji między komunistycznym państwem i Kościołem rzymskokatolickim w Polsce widzianym z obu stron, bilansu działalności stowarzyszeń katolików świeckich oraz stosunków między Kościołem a środowiskami żydowskimi. Zgodnie z przyjętą przez nas konwencją artykuł Jana Żaryna stanowi wprowadzenie do dyskusji redakcyjnej, w której tym razem oprócz autora udział wzięli Antoni Dudek, Andrzej Friszke, Jarosław Gowin oraz Wiesław Jan Wysocki. Temperatura debaty, adekwatna do ostrości tez stawianych przez Żaryna, przekonuje, że w błędzie są ci wszyscy, którzy sądzą, że powojenne dzieje Kościoła nie budzą już emocji i są podobnie interpretowane.

Większość tekstów z działu „Studia” dotyczy Kościoła katolickiego, ale otwieramy go artykułem Ryszarda Michalaka o polityce władz PRL wobec Kościołów mniejszościowych, przede wszystkim ewangelicko-reformowanego i polskokatolickiego. Potwierdza on tezę, że komuniści postrzegali wyznania mniejszościowe przede wszystkim przez pryzmat Kościoła katolickiego, którego rolę i znaczenie starali się ograniczyć. Artykuł Bartłomieja Noszczaka – stanowiący fragment większego opracowania jego autorstwa – dotyczy najtrudniejszego okresu w dziejach Kościoła katolickiego w PRL, czyli działań aparatu bezpieczeństwa po uwięzieniu prymasa Stefana Wyszyńskiego. Od innej strony – walki władz z religijnością młodzieży – tego samego okresu dotyka tekst Jacka Wołoszyna. O tym, że akta komunistycznych służb specjalnych stanowią dla historyków niezwykle cenne źródło, przekonuje z kolei artykuł Ryszarda Gryza dotyczący budownictwa sakralnego w epoce gierkowskiej. Także i on jest fragmentem powstającej właśnie książki o jednym z najbardziej zapalnych problemów w relacjach państwo-Kościół, jakim było blokowanie przez władze inicjatyw duchowieństwa oraz wiernych zmierzających do budowy nowych kościołów i kaplic.

Dwa kolejne artykuły dotyczą różnych aspektów wpływu Kościoła i jego ludzi na opozycję oraz na związaną z nią kulturę niezależną. Małgorzata Choma-Jusińska kreśli sylwetkę o. Ludwika Wiśniewskiego, analizując rolę, jaką kierowane przez niego duszpasterstwo akademickie odegrało w działalności opozycji przedsierpniowej w Lublinie. Agnieszka Gralińska-Toborek zajmuje się – na przykładzie plastyki – stymulowaniem przez Kościół kultury niezależnej w okresie stanu wojennego i latach następnych. Główny dział pisma zamyka artykuł Jarosława Stockiego, podejmujący słabo znany w polskiej literaturze naukowej problem losów Kościoła katolickiego na Ukrainie Zachodniej.

Blok tematyczny dotyczący Kościoła uzupełnia niezwykle interesujący dokument Służby Bezpieczeństwa, odnaleziony i opracowany przez Małgorzatę Chomę-Jusińską – sprawozdanie z kontroli Wydziału IV WUSW w Lublinie. Dzięki niemu mamy wyjątkową okazję wejrzenia do wnętrza wojewódzkiej komórki SB

zajmującej się walką z Kościołem w schyłkowym okresie jej istnienia. Fakt, że publikowany dokument pochodzi z okresu po zakończeniu obrad okrągłego stołu, stanowi kolejne potwierdzenie, iż z punktu widzenia kierownictwa MSW wydarzenie to nie stanowiło żadnej istotnej cezury w działalności komunistycznej policji politycznej.

W dziale „Varia” na szczególną uwagę zasługuje obszerne studium Janusza Marszałca, który na przykładzie Pomorza Gdańskiego opowiada o walce SB ze środowiskami akowskimi w epoce gomułkowskiej i gierkowskiej. Dwa pozostałe teksty dotyczą okresu drugiej wojny światowej i pierwszych lat powojennych. Anna Czocher zajmuje się analizą życia kulturalnego w okupowanym Krakowie, natomiast Paweł Jaworski podjął próbę przybliżenia mało znanej działalności Związku Patriotów Polskich w Szwecji, utworzonego na wzór głośnej organizacji powołanej do życia przez polskich komunistów w ZSRR.

W dziale „U sąsiadów” tym razem zwracamy się na zachód, publikując ważny esej wybitnego niemieckiego historyka Jensa Gieseke, poświęcony roli badań nad Stasi w procesie rozliczania się naszych sąsiadów z komunistyczną przeszłością. Numer już tradycyjnie zamyka dział recenzji, w którym znalazły się omówienia książek litewskich (pióra Katarzyny Korzeniewskiej) i rosyjskich (Witold Wasilewski), a przede wszystkim kilku istotnych publikacji wydanych ostatnio w języku polskim. Bartłomiej Bernacki recenzuje ostatnią książkę Tomasza Strzembosza, która jest podsumowaniem jego dotychczasowych studiów nad antysowieckim ruchem oporu, z kolei Piotr Łapiński zajął się monografią ks. Kazimierza Litwiejki poświęconą Okręgowi Narodowej Organizacji Wojskowej Białystok (kryptonim „Cyryl”). Dział zamykają omówienia książki Zygmunta Woźniczki o Katowicach w pierwszym powojennym pięcioleciu (pióra Adama Dziuroka) oraz Davida Morgana o radomskim Czerwcu '76 widzianym z perspektywy amerykańskiego badacza (Paweł Sasanka).

Antoni Dudek